

BRANKO FRANCESCHI*

sl.1. Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Dolac 1/II, Rijeka
<http://www.mmsu.hr>

Novi stari muzej, kako ste upravo ustvrdili, upravo je ono o čemu ću govoriti. Najprije želim zahvaliti organizatorima na časti da zaključim ovaj nevjerojatno važan simpozij, za koji mogu samo reći da mi je žao što se nije održao prije pet godina.

Dopustite da na početku kažem nešto o gradu Rijeci, kako biste dobili predodžbu o muzejskom kontekstu. Rijeka je primorski grad sa 150 000 stanovnika, ali drukčiji od drugih hrvatskih primorskih gradova, ona nije turističko odredište. Rijeka je bila i ostala najveća hrvatska luka i – industrijski grad. Iako nije bila izravno zahvaćena sukobima u Domovinskom ratu, njezino je gospodarstvo trpjelo zbog posljedica rata jer u razdoblju od deset godina luka jedva da je funkcionirala, a većina gradske industrije zatvorena je u godinama nakon rata. Nekako u to vrijeme Rijeka se počela ponovno osmišljavati. Njezina je golema prednost, koja bi se

nekima mogla činiti nedostatkom, bila to što je, za razliku od Splita, Dubrovnika ili drugih dalmatinskih ili istarskih gradova koji imaju vrlo poseban *image*, Rijeka svoj tek trebala stvoriti, praktički ponovno pronaći sebe. Jedan od odabranih smjerova, naravno, bio je postajanje gradom kulture. Vodeća snaga u tom nastojanju jest Odjel za kulturu grada Rijeke i stoga želim osobito pozdraviti njihovu predstavnicu Jolandu Todorović, povjesničarku umjetnosti, i izraziti joj dobrodošlicu. Gđa Todorović je na različite načine i tijekom mnogih godina uključena u projekt nove zgrade Muzeja moderne i suvremene umjetnosti. U Muzeju to smatramo pravim blagoslovom i zahvalni smo što imamo tako sjajnu saveznicu i pomoćnicu u svim pothvatima što ih Muzej poduzima.

Tijekom gradske opće strategije osmišljavanja i ponovnog otkrivanja *imagea* Rijeke jedna od prvih aktiv-

sl.2-4. Unutrašnje stubište Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci
Foto: Petar Grimani

nosti, poduzetih prije nego što sam 2004. imenovan ravnateljem Muzeja, bila je stvaranje novoga vizualnog identiteta Muzeja. Prikazani *logo* rezultat je javnoga natječaja. Bilo nam je drago vidjeti da je na natječaju pobijedio domaći dizajner Aljoša Brajdić. Logo su slova MMSU, pri čemu – M označuje muzej, sljedeći M moderno, S suvremeno, a U umjetnost.

Muzej je 1948. osnovao Grad Rijeka kao Umjetničku galeriju. Povjesničar umjetnosti Boris Vižintin imenovan je njezinim prvim direktorom i mandat mu je trajao do 1988.

Nacionalna važnost Muzeja temelji se na činjenici da je on bio začetnik i domaćin nekima od najvažnijih izložbi u ovoj regiji. Godine 1954. *Salon 54* bila je prva izložba fokusirana isključivo na apstraktnu umjetnost što ju je organizirala neka ustanova u bivšoj Jugoslaviji. Uslijedile su još četiri. *Bijenale mladih umjetnika* ustanovljen je 1960. da bi promovirao najnovije umjetničko stvaralaštvo. Održavao se do 1991., kada je zbog raspada Jugoslavije prestao. Međunarodni *bijenale suvremenog crteža*, koji je kasnije postao trijenale, ustanovljen 1968., ostao je jedna od najduže održavanih međunarodnih izložbi u toj regiji. Prema tome, muzejske su manifestacije trajale četrdesetak godina, što Muzej čini jedinstvenim među hrvatskim muzejima. Smješten je na najvišem katu i u potkrovlju zgrade. Postoji još i mali izložbeni prostor na glavnoj ulici, udaljen oko 100 metara. Sama zgrada tipičan je primjer arhitekture užeg središta Rijeke. Giacomo Zammatti izvorno ju je projektirao kao osnovnu školu. U njoj je prekrasno unutarne stubište po kojemu se svaki dan penjemo kad idemo na posao. U zgradi nema dizala i ne moram vam posebno objašnjavati što znači organiziranje izložbe u njoj. Ipak, stubište je prekrasno i nedostajat će nam.

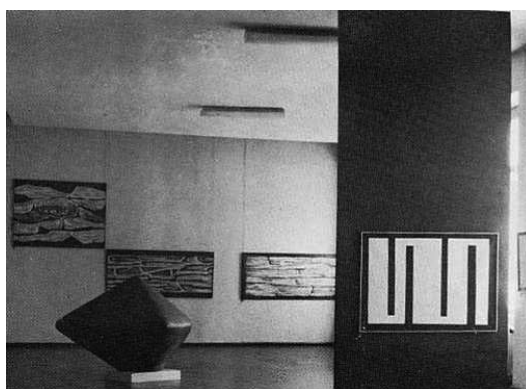
Dopustite da vam ukratko iznesem osnovne podatke o muzeju. U njemu radi ukupno četrnaest djelatnika, površina mu je 1 867 m², sa spremištem površine 126 m², smještenim uz naš izložbeni prostor. Naš već spomenuti manji izložbeni prostor ima 140 m² i, u skladu s tim, zove se Mali salon. Budući da je cijeli prostor Muzeja u vlasništvu Hrvatske televizije, Grad plaća dosta veliku mjesečnu najamninu. Glavni izložbeni prostor od otprilike 600 m² smješten je na najvišem katu i sastoji se od četiri prostorije u nizu. Najveća od njih ima gotovo 300 m² i vjerojatno je najveća muzejska prostorija u Hrvatskoj. U našoj je zbirci 2 849 umjetničkih radova. Trenutačno je podijeljena u skladu s tehnikama produkcije, s ciljem da se naglasi potreba za spremištima za novu lokaciju. Izuzeci su Zbirka Romulo Venucci i nedavno donirana Zbirka Božidara Rašice jer su to izuzetno specijalizirane zbirke. Uz spomenutih 2 849 radova, tu je i novoosnovana zbirka od oko 2 000 plakata. Muzejska knjižnica ima 3 500 knjiga o umjetnosti i 30 000 kataloga. U nju često dolaze lokalni znanstvenici, studenti i stručnjaci. Muzejsko osoblje organizira oko 27 izložbi u godini. Naravno, svi se naši programi ne održavaju u izložbenim prostorima.

Najveća nam je briga slaba posjećenost, od samo 10 000 osoba u godini, što je činjenica koju dijelimo s ostalim hrvatskim ustanovama moderne i suvremene umjetnosti. Evo nekoliko određenijih brojki: u 2005. nabavili smo 21 umjetnički rad kao akviziciju i dobili donaciju Božidara Rašice. Objavili smo 11 kataloga, održali 26 konferencija za novinare te organizirali 73 školska posjeta. Muzej ima vrlo aktivan Pedagoški odjel. Vezano za projektiranje nove muzejske zgrade, prošle je godine održan niz od četiri predavanja za široku publiku kojima je u središtu bila muzejska arhitektura. Organizirali smo i sedam prezentacija o domaćim i inozemnim umjetnicima ili povjesničarima umjetnosti u vezi s aktualnim programom Muzeja.

Vraćamo se temi muzejske zgrade i njezine prošlosti. Ove slike pokazuju kako je naš prostor izgledao pedesetih i šezdesetih godina. (sl. 5.-7.) Ovo je pogled na instalaciju postavljenu u našoj najreprezentativnijoj prostoriji, na poznatoj izložbi *Salon 1954.* koja je prvi put objedinila sve hrvatske moderne umjetnike poput Knifera, Glihe i Bakića. Ta snimka vjerojatno datira iz ranih 1970-ih, s jednog od Bijenala mladih jugoslavenskih umjetnika. Kako vidite, drvena galerija što ju je projektirao arhitekt Igor Emili bila je oblikovana i konstruirana u kasnim 1960-ima jer je visina prostorije od 5 m dopuštala podjelu ploha zidova potrebnu da bi se mogla postaviti vrlo popularna *međunarodna izložba crteža.* S vremenom je to oblikovno rješenje zastarjelo, sama je konstrukcija zanemarena, a umjetnici nisu voljeli izlagati u nišama ispod galerije. Zbog toga je jedna od mojih prvih odluka bila da ta konstrukcija bude uklonjena i da se ponovno vrati izdvojeni neprekinuti prostor.

Prva važna manifestacija koju smo imali u novom prostoru bila je 16. međunarodna izložba crteža, kad smo pozvali umjetnike da opet privuku pozornost posjetitelja na te zidove. Najuspješniji dio izložbe bila je zamisao da se pozovu studenti lokalne Akademije primijenjenih umjetnosti da pomognu umjetnicima. Tako je Muzej na dvadeset dana pretvoren u renesansnu radionicu u kojoj su svi jeli, pili i stvarali umjetnička djela. Na slici (sl. 9) su umjetnički radovi Rafala Bujnovskog, Klause Karstensena, Paola Canevarije, Zdravka Milića i Petra Grimanija, a kroz vrata se može nazreti rad Duje

Jurića, izložen u susjednoj prostoriji. Sljedeći dijapozitiv prikazuje svečano otvorenje naše najnovije bijenalne manifestacije. (sl. 8)

Da podsjetim, *Bijenale mladih jugoslavenskih umjetnika* pretvoren je tijekom 1990-ih u prezentaciju vizualnog dijela Bijenala mladih mediteranskih umjetnika čija je posljednja izložba održana 1997. Kao novi ravnatelj osjećao sam potrebu da opet organiziram međunarodnu bijenalnu manifestaciju suvremene umjetnosti. Moja se ponuda temeljila na postojećoj poludiplomatskoj inicijativi zemalja Kvadrilaterale, koja obuhvaća Italiju, Sloveniju, Mađarsku i Hrvatsku. Četiri kustosa iz četiri zemlje odabralo je po jednog umjetnika iz svoje zemlje – što je u osnovi format što ga naše organizacijske i financijske mogućnosti mogu podnijeti. Prva je izložba uspješno dovršena u veljači ove godine. Kad je otisnut zemljovid Kvadrilaterale, shvatili smo da je Rijeka zemljopisno u njegovu središtu. Ta je manifestacija naglasila posebnu odliku Rijeke – kombinaciju mediteranskoga i kontinentalnog mentaliteta i kulture. Uspjelo nam je probuditi duh nečega što je ne tako davno bilo ista zemlja u mnogo različitih kombinacija, prostor što je odisao istom kulturom. S kasnijim političkim razvojem i geopolitičkim odnosima nekadašnje su veze prekinute i mi zapravo više nemamo pojma o umjetnosti i kulturi npr. u Mađarskoj, a danas se isto događa i sa Slovenijom. Kad je riječ o Italiji, što je prilično čudno, svi uglavnom znaju za nekoliko megazvijezda, a nitko nije upoznat s ostatkom tamošnje scene suvremenih mladih umjetnika.

sl.5.-7. Fotografije Muzeja iz pedesetih i sedamdesetih godina

sl.8. Biennale Kvadrilaterale – relativizam,
15. prosinca 2005. – 26. veljače 2006.,
MMSU, Rijeka

sl. 9. 16. međunarodna izložba crteža,
16. prosinca 2004. – 27. veljače 2005.,
MMSU, Rijeka

Bijenale Kvadrilaterale organiziran je da bi javnost naučila više o regiji i da bi ojačala razmjena informacija, a istodobno i promicala Rijeka kao regionalno središte.

Zamisao o novoj zgradi Muzeja u Rijeci očito postoji već dugo vrijeme. Naša je sadašnja lokacija 1990-ih zakonski postala vlasništvom Sveučilišne knjižnice, te smo stoga morali početi tražiti konačno rješenje za prostor Muzeja. Godine 1997., kad sam još uvijek vodio Galeriju Miroslav Kraljević u Zagrebu i uopće nisam bio svjestan što se zbiva, od Muzeja je potekla zamisao da sjeverna zgrada bivše Tvornice duhana "Rikard Benčić" postane njegovim novim sjedištem. Prednost te lokacije

jest to što se nalazi u širem središtu Rijeke, udaljena oko 500 m od pješačke zone i sadašnje lokacije Muzeja. Predloženi gradski blok ima status arhitektonskog orijentira, a najvredniji je objekt južna zgrada – bivša upravna zgrada te tvrtke, koja će, nadamo se, biti restaurirana u punome sjaju i postati novi gradski muzej. Međutim, zgrade koje zbog njihovih velikih prostora smatram mnogo primjerenijima za djelatnost našeg muzeja bit će srušene. To su krilni paviljoni, koji nemaju nikakvu vrijednost kao orijentir i zato ih ne treba konzervirati. Zgrada na jugoistočnom uglu bloka je budući Muzej suvremene umjetnosti, a zgrada Tvornice duhana ostat će Muzej moderne umjetnosti. To je naš plan za sljedećih 20 godina. Pogled iz zraka bolje će vam predočiti taj blok, koji volimo promatrati kao buduću muzejsku četvrt. Grad Rijeka planira financirati cijeli pothvat i gradnju muzejskih zgrada prodajom prava na gradnju hotela i javne garaže.

Na slici (sl. 12.) je plan grada čiji je autor arhitekt Dario Gabrić, a poslužio je kao matrica za arhitektonski natječaj. Kako vidite, prema ovom projektu planirano je da ne ostane gotovo ništa od tvornice. Kako je plan poslužio kao matrica, tako su svi arhitekti predložili samostojeće zgrade. Plava crta označuje vodu sadašnjeg potoka pod zemljom. Rijeka je vrlo strmo položen grad, a zbog mnogo kiše iznenadne se poplave podzemne vode događaju svakih nekoliko godina. Kako je naša lokacija na nasutome terenu, osobito je izložena toj pojavi, što je utjecalo na arhitektonski projekt o kojemu ću kasnije govoriti. Na kraju, ovaj arhitektonski prijedlog odabrao je poseban ocjenjivački sud.

Tvorničke su zgrade projektirali mađarski arhitekti Joszef Huszar, Joszef Popp i Antal Haynal krajem 19. stoljeća, u razdoblju u kojemu je počela nastajati i naša zbirka. Vanjšina zgrada nimalo ne sliči tvorničkoj arhitekturi. Izgleda kao tipična neoklasicistička arhitektura administrativnih ili školskih zgrada toga vremena, a nipošto nije nalik tvorničkoj arhitekturi. Pogledi na unutrašnjost pokazuju problematične aspekte pretvaranja prostora u muzej – mnogo stupova i mnogo prozora. Ima prekrasno kameno stubište, koje će zapravo biti srušeno, u skladu s nagrađenim prijedlogom, kao i sa svim ostalim prijedlozima arhitekata. Zgrada danas izgleda ovako. (sl. 10.-11.) Vrlo brzo propada. Meni uspijeva da je donekle iskoristim tako što sam nagovorio Gradsku upravu da sklopi ugovor s tvrtkom specijaliziranom za reklamne panoe. U skladu s tom zamisli, Muzej će imati desetinu površine pročelja zgrade za oglašavanje vlastitih programa i istodobno označavanje naše buduće lokacije. Pravo ostalih da oglašavaju na ostalom dijelu površine donosi nam toliko potreban mjesečni prihod što ga trošimo na popravke svoje sadašnje zgrade i na financiranje novih akvizicija za našu zbirku.

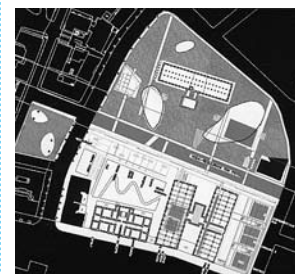
Ukratko, povijest arhitektonskog projekta za novu muzejsku zgradu počela je 1997., kad su povjesničari umjetnosti Jadranka Vinterhalter i Ivo Maroević odabrani da daju muzeološko mišljenje kao osnovu za arhitektonski projektni zadatak. Urbanistički plan što ga je arhitekt Dario Gabrić izradio za Tvornicu "Rikard Benčić" pobijedio je na javnome natječaju i postao matrica za arhitektonski program. Tada je Gradska uprava službeno donijela odluku o kulturološkoj namjeni zgrade bivše tvornice, te je uslijedila odluka Odjela za kulturu da je predloži kao novu lokaciju Moderne galerije (tada je to bio naziv našeg muzeja). Arhitektonski natječaj bio je nacionalni, a tražio se arhitektonski i urbanistički projekt muzejske zgrade s javnom garažom. Ocjenjivački sud osnovan je u skladu s uputama Hrvatskog društva arhitekata. Članovi su mu bili većinom arhitekti, ali je uključivao i jednog predstavnika Gradske uprave, predstavnika Muzeja – njegova tadašnjeg ravnatelja, a predsjedavao mu je g. Ivo Maroević kao muzeolog. Prva je nagrada dodijeljena timu arhitekata Randić i Turato iz Rijeke. Natječaj je bio anonimn. Održana je izložba svih prispjelih radova. Radi nadzora provedbe odluke, osnovan je odbor stručnjaka s g. Maroevićem kao predsjednikom. Što je najvažnije, procijenjeno je i da će cijena muzejske zgrade biti 8 500 000 eura, a javne garaže 4 261 000 eura, što je potvrđeno i oko toga su se svi složili. To je naš proračun. I, kao i u primjeru zagrebačkog muzeja, s Ministarstvom kulture potpisan je ugovor o financiranju u omjeru 50:50.

Usput rečeno, ne znam jeste li do sada shvatili da su svi hrvatski muzeji moderne i suvremene umjetnosti gradski muzeji (osim, vjerujem, Moderne galerije iz Zagreba), što već samo po sebi nešto govori. Nagrađeni tim arhitekata odabrao je našeg kolegu muzeologa Želimira Košćevića za muzeološkog savjetnika. Sada smo na

sl. 10.-11. Bivša Tvornica duhana "Rikard Benčić" – budući Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka

sl.12. Plan grada Rijeke autora Dario Gabrića poslužio je kao matrica za arhitektonski natječaj

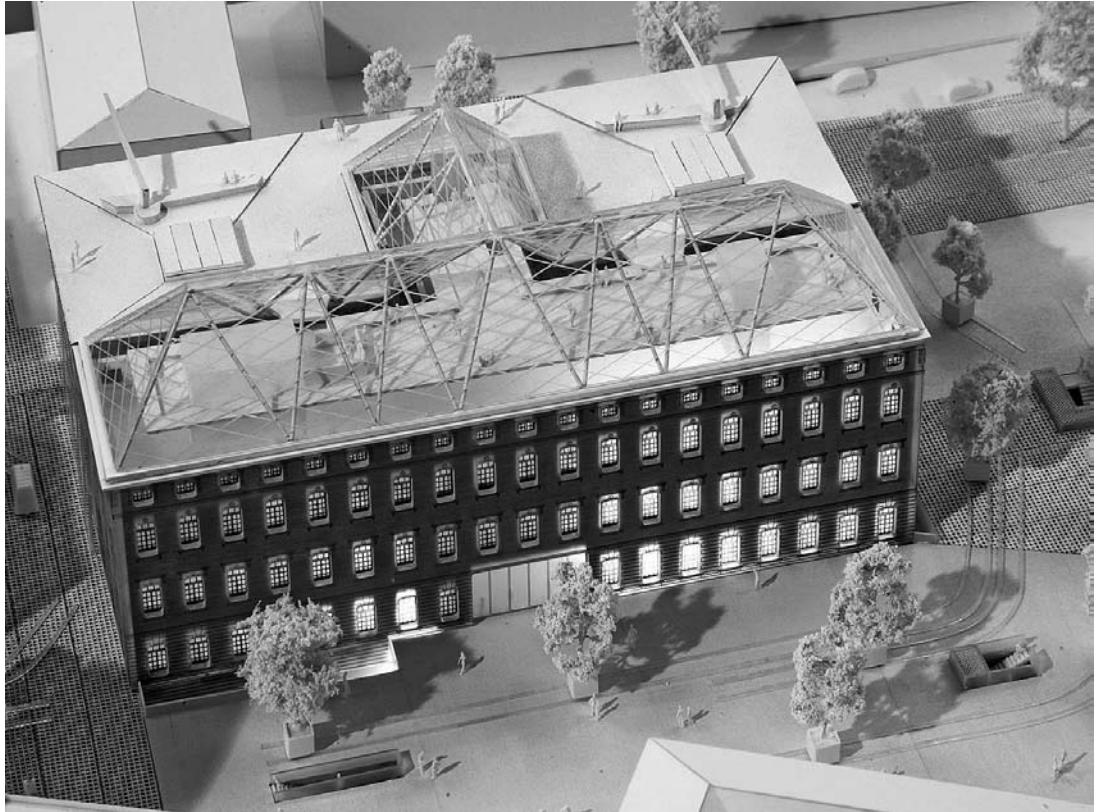

završnom stupnju razvoja projekta. Ako ga Ministarstvo graditeljstva i urbanističkog razvoja potvrdi, građevna bi dokumentacija mogla biti završena do kraja 2006. i u 2007. mogla bi početi gradnja. Završetak gradnje službeno je planiran za 2008., što se očito neće moći postići uz sadašnju dinamiku.

Slike (sl. 13.-15.) prikazuju nagrađeni projekt. To je stara zgrada, T-objekt, čije će prazne površine biti ispunjene dodacima. Na sljedećoj je slici (sl. 15.) model projekta na kojemu možete vidjeti arhitektonske naglaske – stakleni krov i stakleni zid dogradnje što se proteže istočno, južno i zapadno.

Izložbeni prostor uglavnom je projektiran unutar nove konstrukcije. Vanjski je zid izvorne zgrade konzerviran i postao je unutrašnjim zidom izložbenog prostora. Izložbeni prostor smješten je na dva kata; planirana su dva takva usporedna prostora sa svake strane T-objekta. Desni prostor ima galeriju koja podsjeća na onu koju smo imali na našoj sadašnjoj lokaciji. Zbog opasnosti od iznenadnih poplava i zato što je lokacija na nasutome tlu, naše je spremište smješteno na drugom katu. Dogovoreno je da se prostor depoa projektira tako da se stvarno može vidjeti iz izložbenog prostora. Ovo su kranovi koje arhitekti smatraju podsjećanjem na industrijsku arhitekturu, a poslužit će za podizanje umjetničkih djela koja su veća od kapaciteta dizala te za smještanje tih djela u najveći izložbeni prostor kroz otvore u krovu. Ovo je južna strana, na kojoj se vide dizala i način na koji su konstruirana. Arhitekti su projek-

sl. 13-15. Arhitektonski model nagrađenog projekta budućeg Muzeja moderne i suvremene umjetnosti Rijeka: tim arhitekata Saša Randić – Idis Turato

tirali unutrašnji zid nadahnuti industrijskom arhitekturom. Kako vidite, staklena je površina zida podijeljena na trokute koji nisu plosnati; oni su nagnuti, jedan izlazi van, a drugi ulazi unutra.

U prizemlju se vidi još jedna neobičnost u nagrađenom projektu. Arhitekti su odlučili prodrijeti u prostor po sredini muzejskog prizemlja i tako stvoriti javni prolaz, unutrašnju ulicu – produžetak javnoga trga. Taj prolaz razdvaja službeni ulaz od privremenih galerija i prisilit će nas da umjetnička djela transportiramo od službenog ulaza gore, preko prolaza, kroz hodnik na prvi kat, a tada ponovno dolje, u privremene umjetničke galerije. Razina prizemlja obuhvaća knjižnicu s medijatekom. Nastavljamo do prvog kata i izložbenog prostora zbirki. Na drugom katu, su smještena muzejska spremišta. Potom slijedi početak podizanja dvaju katova visokog prostora za stalne izložbe. I na kraju – najviši kat. Tu su uredi i dokumentacijski centar i, naravno, prostor stalne izložbe. Restoran je smješten ispod staklenog krova.

Izjava o našem poslanju najbolje će vam objasniti čemu težimo i što namjeravamo učiniti: *Muzej moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci kreativno će pristupati tradiciji moderne i živoj stvarnosti suvremene umjetnosti kako bi razvio dinamičan, otvoren i kritičan ambijent u kojemu će široka publika stjecati razumijevanje i razvijati afinitet za današnju umjetnost.*

To je očito naš odgovor na temu simpozija. Da zaključim, nova će muzejska zgrada imati 9 479 m² i pet katova. Imat će stalnu zbirku, dvije

galerije za povremene izložbe, spremište, višenamjenski prostor, knjižnicu, čitaonicu, medijateku, radionice, dokumentacijski centar, odjel za restauriranje i konzerviranje, muzejsku prodavaonicu, restoran, kafić i urede.

Imamo mnogo problema s arhitektonskim projektom. Upozorit ću na tri glavna problema.

1. Velike staklene površine. Radimo u mediteranskoj klimi s vjetrovitim zimama i vrućim ljetima, što povećava troškove mjerenja temperature i vlage u unutrašnjosti, a poskupljuje i održavanje zbog predvidivih prokišnjavanja.
2. Javni prolaz koji dijeli privremene galerije i službenu platformu stvara logističke probleme i zauzima mnogo mjesta zbog potrebe za transportnim hodnicima.
3. Faksimilna rekonstrukcija T-objekta. Muzej će predstavljati lažnu neoklasicističku arhitekturu, za koju se pretpostavlja da je, kao arhitektonski orijentir, zaštićena zgrada.

Te glavne probleme slijede dvije načelne primjedbe.

1. Fokus zgrade je na njezinim dogradnjama, a ne na povijesnom objektu, koji je trebalo konzervirati. Izvorna će arhitektura biti djelomično uništena radi stvaranja otvora za dizalo i radi spremišta za umjetnička djela u kojemu visina od poda do stropa mora biti veća od visine sadašnjih stropova.
2. Nijedno od glavnih arhitektonskih obilježja predloženih u nagrađenom projektu ne služi muzejskim namjenama. Imamo stakleni krov, staklene zidove i javni prolaz, koji postoje isključivo radi arhitekture, a muzeju stvaraju samo logističke probleme i poskupljuju održavanje.

sl.16. Djelatnici Muzeja moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, 2006.

Na kraju, još jedna strukturalna primjedba. Ovaj put ona je o procesu donošenja odluka. To je trokut sastavljen od arhitekta, investitora i korisnika, u ovom primjeru muzeja. Ili bismo sebe trebali smatrati nebitnima? Moram upozoriti na potpuni izostanak tima arhitekata. Ne znam koliko je arhitekata osim. g. Franića, danas prisutno na simpoziju. Očito ne dijele naše zanimanje za projektiranje muzejskih zgrada. A to je jedna od točaka ili tema o kojima bih zaista želio imati priliku za raspravu. Hvala vam.

the participants and the public is given insight into the controversial project of the Benčić factory's T-object redesign into the seat of the Museum, the outline of the competition and the present status of the project, its broader and local context, collaboration modes with local and national administrative institutions, designers, the team entrusted with the task of monitoring the project at the City Administration level, the Monitoring Commission and the Artistic and the Managerial Board of the Museum.

The Museum of Modern and Contemporary Art in Rijeka was founded in 1948. Thanks to its overall high professional level, the Museum was entrusted with the presentation of Croatian art and artists at prestigious international shows, like the Venice Biennale 1997, Sao Paulo Biennale 2004 etc. From 1991 onwards, the Museum has permanently organised Croatian participation at the Biennial of Mediterranean Young Artists. The Museum's collection encompasses more than 5000 items, covering the period from the end of the 19th century until today.

*** BRANKO FRANCESCHI was born in Zadar. He graduated from the Zagreb University in history of art and philosophy. His numerous activities, as a curator (he was National Commissioner at the 26th Sao Paulo Biennial 2004, at the 2nd International Biennial in Prague 2005 and the 2nd Biennial of Young Artists in Bucarest 2006), organiser (International Studio Program P.S.1 and Eastern European Residency Exchange Program for Croatia) and critic, brought him to the position of Director of the Museum of Modern and Contemporary Art in Rijeka. Before that, he was Curator and Head of the Miroslav Kraljević Gallery in Zagreb.**

MUSEUM OF MODERN AND CONTEMPORARY ART, RIJEKA, CROATIA

The lecture presents the experiences in the process of designing the new building for the Museum of Modern and Contemporary Art in Rijeka.

Along with a short account of the Museum's history,

A presentation at the international conference 'Destination. New Museum. Building' Museum of Contemporary Art, Zagreb, Croatia, 2006.

The text has been slightly modified in line with the editing and subediting conventions of the publication.

Za objavljivanje priredio /
Prepared for publication by:
Branko Franceschi

Prijepis tonskog zapisa /
Transcript of sound recording:
Ksenija Pavlinić - Tomašević

Prijevod s engleskog jezika /
Translation from English:
Vesna Bujan

Images: © Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, Hrvatska